

УДК 27-523.47-526.62(477.86-21)"16/17"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2022.04.879>

ІКОНА «СТРАСТІ ХРИСТОВІ» 1675 РОКУ З ЦЕРКВИ СВ. МИКОЛАЯ У КАМ'ЯНЦІ-БУЗЬКІЙ НА ЛЬВІВЩИНІ: ІКОНОГРАФІЯ ТА АТРИБУЦІЯ

Роксолана КОСІВ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1202-1488>

докторка мистецтвознавства,
завідувачка кафедри сакрального мистецтва
Львівської національної академії мистецтв;
вул. Кубійовича, 38, 79011, м. Львів, Україна,
Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького,
старша наукова співробітниця,
проспект Свободи, 20, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: lanakosiv@yahoo.com

Актуальність дослідження. У статті привернуто увагу до великоформатної ікони Страстей Христових, намальованої на полотні 1675 р., що походить з церкви Св. Миколая у Кам'янці-Бузькій на Львівщині. Ікона є важливою пам'яткою, що висвітлює і доповнює уже знану інформацію про діяльність професійних ікономалярів, які працювали у регіоні Кам'янки-Бузької, Львова та Жовкви в другій половині XVII ст. За архівними та іконографічними джерелами ікона Страстей гіпотетично атрибутована кам'янка-бузькому маляру Романові Могильницькому, у якого вчився Іван Руткович.

Метою і завданнями є вивчити ікону Страстей Христових 1675 р. з церкви Св. Миколая у Кам'янці-Бузькій та увести її в контекст діяльності майстрів регіону Львова, Кам'янки-Бузької та Жовкви. Для цього застосовано методи формального та іконографічного аналізу, метод реконструкції та метод дослідження культурного контексту.

Об'єктом дослідження є ікона Страстей Христових 1675 р. з церкви Св. Миколая у Кам'янці-Бузькій, що зберігається у Національному музеї у Львові імені Андрея Шептицького, а також твори, які стилістично з нею споріднені. *Предметом дослідження* є атрибуція ікони, віднайдення іконографічних аналогів, творів спільної стилістики та манери виконання, а також контекст творчого середовища її автора.

Ключові слова: ікона, церква, Страсті Христові, малярський осередок, церковне мистецтво, м. Кам'янка-Бузька, маляр Роман Могильницький.

Roksolana KOSIV

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1202-1488>

Doctor in Art Studies, Head of Sacral Art Department,
Lviv National Academy of Arts,
38, Kubiiovycha Street, 79011, Lviv, Ukraine,
National Museum in Lviv named after Andrey Sheptytskyi,
Senior scholar,
20, Svobody avenue, 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: lanakosiv@yahoo.com

THE 1675 PASSION OF THE CHRIST ICON FROM THE CHURCH OF ST. NIKOLAS IN KAMYANKA-BUZKA (LVIV REGION): ICONOGRAPHY AND ATTRIBUTION

Problem statement. Study of the activity of professional icon painters who worked in the 17th century and localized in Lviv and smaller towns near to it — Kamyanka-Buzka and Zhovkva still remains a priority of art historians. These masters, as it is known, were the leaders in establishing new «fashionable» directions in Ukrainian iconpainting, and iconpainters from other areas looked up to them. If larger ensembles of icons and iconostases, associated with the work of Lviv and Zhovka masters of the 17th century were studied and are well-known, some icons made in the same or similar manner still deserve attention. Such is the Passion of Christ icon of 1675, which comes from the church of St. Nicholas in Kamianka-Buzka, Lviv Region and it is stored at the National Museum in Lviv named after Andrey Sheptytskyi.

The purpose of the article is to study the Passion of Christ icon of 1675 from the Church of St. Nicholas in Kamianka-Buzka and to introduce it into the context of the activities of icon painters from Lviv, Kamianka-Buzka and Zhovkva.

The methods of formal and iconographic analysis, the method of reconstruction and the method of researching the cultural context were applied.

Conclusions. The 1675 Passion of Christ icon from the church of St. Nikolas in Kamianka-Buzka, as well as the Kamianka-Buzka Passion of Christ icon of 1673 by Matei Domaradskyi, is an important source for revealing the activities of the masters of the Kamianka-Buzka and Zhovkva areas, their artistic contacts, common sources of iconography and stylistics of painting. There is a noticeable common features between the iconpainting of the author of the Passion of Christ icon of 1675 from Kamianka-Buzka and Lviv and Zhovka masters who were oriented towards the Western European patterns. On the basis of archival sources, preserved icons of Apostols from the iconostasis from St. Nikolas church in Kamianka-Buzka and in a comparison with the iconpainting manner of Ivan Rutkovych, who could be an apprentice to the author of the 1675 Passion icon, we hypothetically attribute the studied icon, and some other works, mainly Apostols from the Deesis tier of the iconostasis from the church in Yarychiv, to Kamianka-Buzka painter Roman Mohylnytskyi.

Keywords: icon, church, Passion of Christ, iconpainting center, church art, Kamianka-Buzka, painter Roman Mohylnytskyi.

Вступ. Дослідження творчості професійних майстрів-іконописців, що працювали у XVII ст. та локалізувалися у Львові та менших містечках неподалік — Кам'янці-Бузькій та Жовкві, все ще залишається в пріоритеті істориків мистецтва. Ці майстри, як відомо, були провідними у встановленні нових «модних» напрямків в українському іконописі, на них взорувалися ікономалярі інших середовищ. Якщо більші іконостасні ансамблі, що пов'язуються з творчістю львівських та жовківських майстрів, вивчені та знані, то поодинокі ікони, виконані у цій же чи подібній стилістиці ще заслуговують на увагу та введення в науковий обіг. Такою пам'яткою є ікона Страстей Господніх 1675 року, що походить з церкви Св. Миколая у Кам'янці-Бузькій на Львівщині.

Варто відзначити, що з Кам'янки-Бузької збереглися дві ікони Страстей Господніх на полотні XVII ст. Обидві є датованими: одна — 1673-м (НМЛ і-3588), друга — 1675 роком, лише на два роки «молодша» (НМЛ і-1498/1-4). Обидві мають високий фаховий рівень виконання. Ікони разом із іншими творами з кам'яно-бузьких церков [1] були привезені до Національного музею у Львові, де збе-

рігаються, з експедиції 1913 року, яку здійснив директор музею Іларіон Свенціцький. Ікона 1673 року має підпис майстра Матея Домарацького, який відомий як маляр львівський і комарненський та придворний маляр короля Яна Собеського [2]. Її комплексно відреставровано в 2012 році у майстерні олійного живопису Національного музею у Львові ім. Андрея Шептицького (далі — НМЛ) та експоновано на виставці «Іконопис на тканині XVII — першої половини XVIII ст.» (2013, НМЛ). Ця ікона була об'єктом дослідження, її не раз репродукували [3; 4; 5]. «Страсті» 1675 року після здійснення повного комплексу реставраційних заходів у 2019 році в тій самій майстерні (художники-реставратори: М. Красник, О. Целуйко, Г. Гупало, Н. Якубович) досліджуються вперше. Отож, метою і завданнями є вивчити ікону Страстей Христових 1675 року з церкви Св. Миколая у Кам'янці-Бузькій та ввести її в контекст діяльності майстрів регіону Львова, Кам'янки-Бузької та Жовкви. Для цього застосовано методи формального та іконографічного аналізів, метод реконструкції та метод дослідження культурного контексту. Об'єктом дослідження є ікона Страстей Христових 1675 року

Іл. 1. Р. Могильницький (?). «Страсті Христові». 1675 р. З церкви Св. Миколая в м. Кам'янці-Бузькій. Полотно, темпера, олія. НМЛ. Фото І. Дашка

Іл. 2. Р. Могильницький (?). «Тайна вечеря», «Христос на суді в Пилата», «Дорога на Голготу». Фрагмент ікони «Страсті Христові». 1675 р.

з церкви Св. Миколая у Кам'янці-Бузькій, що зберігається у НМЛ, а також твори, які стилістично з нею споріднені, та твори, які мають тотожну манеру малярства. Предметом дослідження є атрибуція ікони

Іл. 3. Р. Могильницький (?). «Моління в Гетсиманському саду», «Христос на суді в Ірода», «Піднесення хреста». Фрагмент ікони «Страсті Христові». 1675 р.

Страстей Христових 1675 року з церкви Св. Миколая у Кам'янці-Бузькій, віднайдення іконографічних та стилістичних аналогій, вивчення контексту творчого середовища її автора.

Іл. 4. Р. Могильницький (?). «Розп'яття з пристоячими», «Воскресіння Господнє». Фрагмент ікони «Страсті Христові». 1675 р.

Основна частина. Про те, що досліджувана ікона Страстей Христових 1675 року походить із церкви Св. Миколая в Кам'янці-Бузькій, записано у Книзі надходжень НМЛ. Як засвідчують документи візитацій 1763—1764 років, у містечку були дві парафіяльні дерев'яні церкви: Св. Миколая, яка постанала 1667 року «коштом парафіян» [6, арк. 115], та Різдва Богородиці, збудована 1605 року, «як написано на одвірку» [6, арк. 88]. У візитації також згадано дерев'яну церкву Благовіщення Богородиці жіночого василіянського монастиря, яку збудували 1734 року [6, арк. 107], а вже в 1782 році під час проведення секуляризації австрійська влада закрила монастир [7]. З документів візитації довідуємося, що в церкві Благовіщення Богородиці жіночого монастиря на стіні були «Страсті Господні на полотні намальовані» [6, арк. 109]. На підставі цього припускаємо, що інші «Страсті» — 1673 року авторства Матея Домарадського початково належали до цього храму. Як виявляє іконографія, ікона Страстей

Іл. 5. Р. Могильницький (?). «Поцілунок Юди», «Христос перед Каяфою», «Коронування терновим вінком», «Христос перед Пилатом», «Зняття з хреста», «Покладення до гробу». Фрагмент ікони «Страсті Христові». 1675 р.

тей 1673 року збережена не повністю, її композицію було змінено [3].

Ікона Страстей Господніх 1675 року із Кам'янки-Бузької, складається з чотирьох окремих полотнищ розмірами 211,5 x 120,5; 211 x 63; 204,5 x 90,5; 208 x 57 см, кожне з яких опрацьоване на підрамник (іл. 1). Загальна кількість сцен — чотирнадцять. На двох полотнищах намальовано одну над одною по три сцени. На одному представлені Тайна вечеря, Христос на суді в Пилата, дорога на Голготу (іл. 2); на другому — моління в Гетсиманському саду, Христос на суді в Ірода, піднесення хреста (іл. 3). Два інші полотнища приблизно вдвічі ширші від уже описаних. На одному з них зображено великого розміру видовжене по вертикалі Розп'яття з пристоячими, під ним — дещо меншу за розміром сцену Воскресіння Господнього (іл. 4). На другому широкому полотнищі закомпоновано шість сцен, по дві у три яруси: поцілунок Юди, Христос перед Каяфою, коронування терновим вінком, Христос перед Пилатом

Іл. 6. Е. ван Пандерен. Гравюра «Зняття з хреста». Перша третина XVII ст.

(Пилат умиває руки), зняття з хреста, покладення Христа до гробу (іл. 5). Знову ж таки, як засвідчують іконографія і послідовність розташування сцен, ікона збережена не повністю. Це підтверджує також фрагментарно вцілілий вкладний текст, який починається під сценою, що зображає Христа на суді у Пилата, розміщеною на першому полотнищі: «[з]а ѿпущеніє грѣховъ своихъ. р. в. ахов», — і продовжується під сценою Розп'яття на іншому підрамнику: «мѣца марѣта дня є», — який, отже, був наступним у загальній композиції Страстей.

Під час реконструкції первинного місця розташування збережених полотон на підрамниках вдалося визначити, що першим зліва було полотнище зі сценою Тайної вечері, на якому вміщено початковий фрагмент напису (іл. 2). Далі слідувало полотнище зі сценою Розп'яття, на яке переходить напис (іл. 4). Реконструкція розташування двох наступних полотон зумовлена хронологічним порядком євангельських подій. Після полотнища з Розп'яттям була вужча частина з трьома сценами, верхня з яких — моління в Гетсиманському саду (іл. 3). Завершувало загальну композицію ікони полотнище зі шістьма сценами, остання з яких — покладення Христа до гробу (іл. 5). З тако-

Іл. 7. Р. Могильницький (?). «Зняття з хреста». Фрагмент ікони «Страсті Христові». 1675 р.

Іл. 8. І. Руткович. «Зняття з хреста». З іконостасу церкви Різдва Христового в Жовкві. 1697—1699 рр. НМЛ

го розташування сцен та з іконографії цієї пам'ятки очевидно, що їй бракує лівої частини, яка, за аналогією до ширшого полотнища, що замикає композицію праворуч, мала б уміщувати ще шість страсних сюжетів. На сценах цієї лівої частини, вірогідно, і починався вкладний текст. Його початок явно був не коротшим від того фрагмента, що зберігся. Таку реконструкцію полотон підтверджує також порядок розташування сцен, які, якщо зіставити частини композиції в за-

Іл. 9. Р. Могильницький (?). «Воскресіння Господнє». Фрагмент ікони «Страсті Христові». 1675 р.

Іл. 10. Р. Могильницький (?). «Поставлення хреста». Фрагмент ікони «Страсті Христові». 1675 р.

Іл. 11. Я. Заделер. Гравюра «Поставлення хреста». Кінець XVI ст.

пропонованій послідовності, можна відчитати зліва направо за розвитком євангельських подій. Логічно, що найбільшого розміру сцен Розп'яття з пристоячими мала б міститися в центрі загальної композиції ікони. Зважаючи на іконографію тогочасних українських ікон Страстей Христових, бачимо, що тут бракує таких сюжетів: воскресіння Лазаря, в'їзд Господній до Єрусалима, вмивання ніг апостолам, Христос на суді першосвященника Анни, бичування Христа, Христос на суді юдеїв (Се Чоловік), — які, відповід-

но до послідовності євангельських подій і до загальної композиції сцен, очевидно, було зображено в лівій, утраченій частині ікони. Якщо підсумувати розмір усієї ікони, то вона мала б мати орієнтовно 4,5 м по горизонталі. Таким чином це була велика композиція. Ймовірно, обрамлення кожного полотнища автентичне, що засвідчує, що ікона у такий спосіб монтувалася на стіну у церкві.

Малярство твору — професійне, переважає тоньке моделювання, колорит — стриманий, сірувато-червоно-вохристий, сцени багатофігурні. Іконографія має прототипи в західноєвропейських гравюрах, якими досить часто послуговувались українські іконописці того часу. Підписів до сцен немає, що теж є виявом західноєвропейських впливів. За стилістикою малярства іконі притаманні риси почерку жовківських майстрів останніх десятиліть XVII ст. Тоді Жовква й, імовірно, Кам'янка-Бузька були центрами розвитку іконопису. З документа львівського єпископського суду 1692 року, який опублікував В. Александрович (рукопис — в НМЛ, ркл-58/5), відомо, що на час створення пам'ятки 1675 року в Кам'янці-Бузькій жив і працював маляр Роман Могильницький [8, с. 372—373, 376—378]. У документі маляра згадано як уже покійного і зазначено, що він був містянином та парохіянином місцевої церкви Св. Миколая і що в нього проживав жовківський маляр Іван Руткович [8, с. 376—378]. Вирішення деяких сцен на іконі Страстей 1675 року близьке до того, яке властиве страсним

Іл. 12. Р. Могильницький (?). «Покладення Христа до гробу». Фрагмент ікони «Страсті Христові». 1675 р.

сценам на завершенні іконостаса 1697—1699 років, що намалював І. Руткович для церкви Різдва Христового у Жовкві (наприкінці XVIII — на початку XIX ст. іконостас перенесено до Нової Скваряви; тепер зберігається в НМЛ). Зокрема, на обох творах показано сцену зняття тіла Христового з хреста, виконану за спільним взірцем — гравюрою Е. ван Пандерена [9, с. 83] (іл. 6—8). У сценах коронування терновим вінком подібно зображені Христос і молодий воїн біля Його ніг. У композиціях Страстей 1675 року бачимо характерну для деяких сюжетних сцен пензля Івана Рутковича (як-от на цокольних іконах іконостаса 1680—1682 років церкви у Волиці-Деревлянській) манеру малювати постаті з відносно великими головами та вкороченими пропорціями фігур. Фігури, особливо ракурс голови на короткій ший, також мають характерну стилізацію. Однак рисунок ликів виразно майстерний і відображає емоційний стан персонажів, а деяких осіб наділено портретними рисами. Складні ракурси фігур, рисунок ликів, колорит передають напруженість подій. На іконі Страстей особливою динамікою вирізняється сцена Воскресіння Господнього (іл. 9). Фігуру Христа з піднятими розведеними руками показано в динамічному маньєристичному русі, біля Нього — п'ятеро переляканих воїнів у складних поставах. Такою самою динамікою позначено сцени коронування терновим вінком, дорога Христа на Голготу та постав-

Іл. 13. М. Домарадський. «Покладення Христа до гробу». Фрагмент ікони «Страсті Христові». 1673 р. З монастирської церкви Благовіщення Богородиці (?) в м. Кам'янці-Бузькій. НМЛ

лення хреста, де воїнів також зображено у складних ракурсах. Сцену поставлення хреста (іл. 10) намальовано майже один до одного за гравюрою нідерландського майстра Яна Заделера (іл. 11). Сцена дороги Христа на Голготу має прототипи у гравюрі Єроніма Вірікса. Крім того, треба зазначити, що з гравюри Вірікса користав Матей Домарадський, малюючи цю сцену на згаданих «Страстях» 1673 року з Кам'янки-Бузької. Сцену дороги Христа на Голготу на обох іконах Страстей із Кам'янки-Бузької виконано подібно, як також і сцену покладення Христа до гробу, де Спаса зображено з характерно піднятою правою рукою, яку тримає Іван Богослов (іл. 12—13). Втім, попри спільність деяких іконографічних мотивів на страсних іконах, кожен із трьох згаданих майстрів: І. Руткович, М. Домарадський і автор ікони Страстей 1675 року — вирізняється індивідуальною манерою малярства.

Складніше визначити, хто саме намалював ікону «Страсті Христові» 1675 року. Її малярство, зокрема трактування постатей із дещо вкороченими фігурами, з короткими шиями, характерними жестами рук і ракурсами великих голів, виявляє зв'язок із львівськими скульптурними творами початку XVII ст., як-от зі скульптурами пророків та представників сім'ї Павла Боїма, що в каплиці Боїмів у Львові, авторства приїжджаних німецьких майстрів чи з рельєфними фігурами на метопах Успенської церкви 1610-х ро-

Іл. 14. «Св. Іван Хреститель, апостоли Павло, Лука і Тома». 1667—1675 рр. З іконостаса церкви Св. Миколая в м. Кам'янці-Бузькій. Львівська національна галерея мистецтв ім. Б. Возницького. Фото музею

Іл. 15. Права частина іконостаса церкви Св. Миколая в м. Кам'янці-Бузькій. Фото Я. Константиновича

Іл. 16. Р. Могилянський (?). «Тайна вечеря». В іконостасі церкви Св. Миколая у м. Кам'янці-Бузькій. Фото Я. Константиновича

ків роботи місцевих українських митців [10, іл. на вклейці після с. 88]. Така стилізація постатей для

часу створення ікони є доволі архаїчною, — це може свідчити, що творче становлення її автора припадало на середину XVII ст.

Аналогії до малярського почерку автора ікони Страстей Христових 1675 року віднаходимо на іконах апостолів іконостаса церкви Св. Миколая у Кам'янці-Бузькій (деякі з цих ікон зберігаються у Львівській національній галереї мистецтв ім. Б. Возницького та в приватній колекції) (іл. 14). Уважаємо, що їх намалював один і той самий майстер, що й ікону Страстей 1675 року. Подібність простежуємо у трактуванні пропорцій фігур, малюнку ликів та жестів рук. Ці пам'ятки пов'язує спільна авторська манера, хоч ікони апостолів промальовані ретельніше, ніж багатофігурні й багатосюжетні «Страсті», що характерно для таких творів. Ікона Страстей відрізняється від малюнку ікон апостолів із іконостаса стриманим лаконічним колоритом і темною карнацією всіх фігур. Сам іконостас із оригінальними іконами відомий за світлиною 1920-х років авторства д-ра Ярослава Константиновича [11, табл. XXII] (іл. 15). За структурою вітarna перегорода церкви Св. Миколая у Кам'янці-Бузькій наслідувала традицію іконостасів львівської школи першої половини XVII ст.

Іл. 17. Р. Могильницький (?). «Апостоли». 1660—1670-ті рр. З іконостаса церкви в с. Яричеві. Музей народної архітектури та побуту у Львові ім. Климентія Шептицького. Фото Р. Сірого

(п'ятицького та успенського), позаяк мала окремий страсний ярус, розміщений над празниковим рядом. Більшість ікон іконостасного ансамблю викрали з церкви у 1980-х роках. Фото деяких ікон цього іконостаса в альбомі Я. Константиновича доволі чіткі. Вони дають змогу спостерегти, що такий, як на «Страстях» 1675 року, почерк малярства притаманний також іконі «Тайна вечеря» (іл. 16), центральній у празниковому ярусі, та іконам циклу неділь-п'ятдесятниць. «Нерукотворний образ» і центральну ікону чину моління, намісні ікони Христа й Богородиці намалювали інші майстри. Володимир Вуйцик указав, що намісні ікони Христа й Богородиці було створено в 1618 році, а ікони неділь-п'ятдесятниць належали до початку XX ст. [7, с. 191]. Однак на фото видно, що ікони циклу п'ятдесятниць є приблизно одного часу створення з іконами апостолів. Крайні ікони намісного ярусу та цокольні ікони цього іконостаса намальовані наприкінці XIX — на початку XX ст. Малярство празникових ікон та ікон страсного циклу неможливо розгледіти на фото. А ікони апостолів цього іконостаса можна датувати в часових

межах побудови церкви (1667 р.) та створення ікони Страстей Господніх (1675 р.). Досліджувані «Страсті» визначають верхню межу виконання тих ікон в іконостасі, які пов'язуємо з одним майстром — автором ікони Страстей Христових 1675 року.

Ту саму манеру малярства, що і згадані ікони апостолів з іконостаса церкви Св. Миколая у Кам'янці-Бузькій, а, відповідно, і «Страсті» 1675 року, мають ікони апостолів із чину Моління іконостаса церкви в Яричеві (Львівський р-н), що розташований між Кам'янка-Бузькою та Львовом. Це свідчить, що маляр, який виконав ці твори, працював у тому регіоні та міг бути місцевим кам'янка-бузьким майстром. Збереглося десять ікон апостолів із яричівської церкви: п'ять — із лівої частини ярусу і п'ять — із правої (Музей народної архітектури та побуту у Львові імені Климентія Шептицького; далі — МНАП) (іл. 17). На іконах апостолів правої частини ярусу вгорі уміщено вкладний текст. Він починається словами «сіє икони дал їзмаловати рабъ бжи григори [...]». Далі напис на трьох іконах, що справа нам відчитати не вдалося. На всіх творах бачимо харак-

Іл. 18. Маляр Дем'ян. «Св. Іван Предтеча». 1667 р. Походження не відоме. НМЛ

терне вирішення ликів, які видаються дещо завеликими щодо фігур. Особливо виразні типажі молодих апостолів Томи та Пилипа, а також апостола Павла, якого зображено з великим мечем.

Під час дослідження ікони Страстей Христових 1675 року й іконостаса церкви Св. Миколая в Кам'янці-Бузькій виникає питання, яку роль у житті міста і в оздобленні місцевих церков відіграв згаданий у документах львівського єпископського суду кам'янка-бузький майстер Роман Могильницький, парохіяннин церкви Св. Миколая? Поки що жодного твору з підписом цього маляра не виявлено, тож і не відомо, якою була його малярська манера. Утім, з огляду на те, що Роман Могильницький активно працював у 1675 році, в час виконання ікони Страстей, можемо припустити, що він був її автором. Наразі це припущення неможливо підтвердити конкретними фактами.

Ми вже вказували на спорідненість прийомів малярства ікони Страстей 1675 року з тими прийомами, які застосовував І. Руткович. Поки що це — єдиний аргумент на користь гіпотези про те, що Роман Могильницький, у якого Руткович проживав, імовірно, вчився і згодом одружився з його прислугою Євою (Євдокією), старшою за себе та двічі овдовілою [8, с. 373—374, 376—377], був автором цієї ікони. У домі Романа Могильницького Іван Руткович перебував упродовж 1670-х років, коли було намальовано «Страсті», а вже в 1680 році, як написано в авторському тексті на пределі «Жертвоприношення Авраама» іконостаса церкви у Волиці-Деревлянській, він був містянином жовківським [12, с. 132—133].

Слід також звернути увагу на мистецьке середовище, в якому було створено «Страсті» 1675 року з Кам'янки-Бузької. Його визначають твори спільної стилістики, які свідчать про професійні контакти між майстрами. У близькій стилістиці до автора ікони Страстей 1675 року малював маляр Дем'ян, який виконав ікони «Старозавітна Трійця» та «Іван Предтеча» 1667 року (походження невідоме; обидві пам'ятки в НМЛ); його інколи ототожнюють із майстром Дем'яном Роевичем [12, с. 61, 131—132]. За манерою виконання більшу подібність до «Страстей» 1675 року виявляє ікона «Іван Предтеча», на якій бачимо схожі вкорочені пропорції фігури та велику голову (іл. 18). На іконі «Старозавітна Трійця» навпаки — пропорції фігур видовжені.

Подібні прийоми трактування фігур, як на «Страстях» 1675 року, спостерігаємо на іконі жовківського майстра Іванка Поляховича, який, як з'ясував дослідник Володимир Александрович за архівними джерелами, був братом крехівського ігумена Васіяна Савчака, швагrom жовківського художника Юрія Шимонівича (придворного маляра короля Яна Собеського) і зятем львівського маляра дрогобицького походження Івана Корунки [13, с. 377—378; 14, с. 19], що своєю чергою був родичем відомого львівського маляра Миколи Петраховича. На цьому малярські родинні зв'язки Іванка Поляховича не закінчуються [15, с. 26]. Поляхович — це радше прізвище маляра, який підписувався також як «Полулях».

Перша архівна відомість про І. Поляховича належить до 1624 року: тоді його згадано як міського радника Жовкви; найпізніша згадка про майстра сягає 1667—1668 років: у той час він проживав у

Іл. 19. І. Поляхович (?). «Христос з апостолами (Лукою та Клеопою) під час ламання хліба». В іконостасі церкви у с. Зарудцях

Жовкві [14, с. 19]. На сьогодні відома єдина підписана й датована ікона І. Поляховича — «Старозавітна Трійця» 1666 року з церкви Переображення в Зарудцях на Жовківщині (Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України) [16, с. 154]. Ця ікона має подібну стилістику малярства, як у «Страстей» 1675 року, однак фаховий рівень її автора, на нашу думку, дещо нижчий, аніж в автора ікони Страстей Христових. Та, все ж, на обох творах помітні тотожні ракурси фігур, жести рук. Манера малярства свідчить, що, крім «Старозавітної Трійці», І. Поляхович намалював також ікону з рідкісним сюжетом Христос із двома апостолами (Лукою та Клеопою) під час ламання хліба, яка тепер є частиною іконостаса церкви в Зарудцях (тепер село у складі Львівської громади) (іл. 19). У близькій манері, ймовірно, І. Поляхович виконав ікону св. Миколая з церкви в Ожидові (Львівський р-н) (МНАП), ікону Успіння Богородиці з церкви в Чижикові (Львівський р-н) та ікону Покрову Богородиці з церкви в Озерній (Тернопільський р-н, Тернопільська обл.) (іл. 21) (обидві — в НМЛ). З огляду на те, що маляр згадано як міського радника ще в 1624 році, то на час створення ікон для Зарудців (Крехова¹) йому мало би бути вже поза 65 років.

¹ Іконостас до храму в Зарудцях перенесли з монастирської церкви у Крехові. Ймовірно, обидві ікони І. Поляховича

Іл. 20. «Іван Маляр 1629 р.» (?). «Покров Богородиці». 1620—1630-ті рр. З церкви в с. Солова. НМЛ

Іл. 21. І. Поляхович (?). «Покров Богородиці». 1630—1660-ті рр. З церкви в с. Озерній. НМЛ

Пишучи про жовківського маляр І. Поляховича та про автора ікони Страстей 1675 року — гіпотетич-

початково також належали до крехівського монастиря, ігуменом якого був його брат.

но кам'янка-бузького маляра Р. Могильницького, неможливо оминати увагою добре відому у фаховій літературі ікону «Христос Пантократор» 1629 року виконання, яку також привезли до НМЛ із церкви в Кам'янці-Бузькій. Ця ікона на Євангелії має підпис майстра: «Іван маляр». Роман Зілінко, досліджуючи пам'ятку, виявив низку творів, що, на його думку, теж належать цьому авторові [17]. Манера малярства ікони Христа Пантократора 1629 року дещо сухувата, що відрізняє твір від робіт І. Поляховича й автора ікони Страстей 1675 року. Попри те, виразно помітні спільні прийоми малярства, зокрема у пропорціях і трактуванні рис ликів. Іванові-маляру, авторові ікони Христа 1629 року, слід також приписати ікону Покрову Богородиці з церкви в Солові (Золочівський р-н) (НМЛ) (іл. 20). Важливо зазначити, що за іконографією ця ікона майже ідентична зі згаданою іконою Покрови авторства, ймовірно, І. Поляховича, яку він намалював для церкви в Озерній (іл. 21), однак виконана прецизійніше в «сухуватій» манері, що відрізняє ікону «Христос Пантократор» 1629 року. На прикладі цих двох однотипних ікон простежуємо виразний зв'язок між творчістю «Івана маляра 1629 р.» та Івана Поляховича. Залежність творчої манери Івана Поляховича від почерку «Івана маляра 1629 р.» є очевидною. У спільній стилістиці працював й автор досліджуваних Страстей 1675 р. з церкви Св. Миколая у Кам'янці-Бузькій. Ним, припускаємо, був місцевий майстер та парафіянин згаданої церкви — Роман Могильницький.

Висновки. Ікона Страстей Христових 1675 року з Кам'янки-Бузької, так само як і кам'янка-бузькі «Страсті» 1673 року авторства Матея Домарадського, є важливими пам'ятками для виявлення діяльності майстрів кам'янка-бузького і жовківського середовищ, їхніх мистецьких контактів, спільних джерел іконографії та стилістики малярства. Помітна спільність між прийомами малярства автора ікони Страстей 1675 року з Кам'янки-Бузької та львівських і жовківських майстрів, які орієнтувалися на західно-європейську традицію. На підставі архівних джерел і порівняння з іконами Апостолів з іконостасу церкви Св. Миколая у Кам'янці-Бузькій та з малярською манерою І. Рутковича, який міг учитися в автора ікони Страстей 1675 року або співпрацювати з ним, гіпотетично атрибутуємо досліджувану ікону, а разом

із нею низку інших згаданих творів тієї самої манери малярства, зокрема Апостолів з іконостасу церкви в Яричеві, кам'янка-бузькому маляру Романові Могильницькому.

1. Сидор О. Ікони з Кам'янки-Бузької в колекції Національного музею у Львові. *Галицька брама*. 1998. № 8 (44): Кам'янка-Бузька (міста Галичини). С. 8.
2. Александрович В. Матвій Домарацький, маляр львівський і комарненський. *Пам'ятки України: історія та культура*. 2005. № 1. С. 40—65.
3. Косів Р. Ікона «Страсті Христові» 1673 р. з Кам'янки-Бузької на Львівщині авторства Матея Домарацького. *Пам'ятки України: історія та культура*. 2013. № 8: Львівське малярство. С. 10—15.
4. Косів Р. Ікони на полотні «Богородиця Втілення» та «Страсті Христові» 1673 року з Кам'янки-Бузької на Львівщині в контексті творчості Матея Домарацького. *Збереження й дослідження історико-культурної спадщини в музейних зібраннях: історичні, мистецтвознавчі та музеологічні аспекти діяльності: доповіді та повідомлення Міжнар. наук. конф., Львів, 25—27 вересня 2013 р.; Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького*. Львів, 2013. С. 286—295.
5. Косів Р. Ікони на полотні «Страсті Христові» 17 ст. зі збірки Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького. *Студії мистецтвознавчі: образотворче та декоративно-вжиткове мистецтво. Архітектура*. 2016. Чис. 2 (54). С. 27—46.
6. Генеральна візитація Львівської дієцезії 1763—1764 рр. НМЛ. Відділ рукописів і стародруків. Ркл-24. 976 арк.
7. Вуйцик В. Церкви Кам'янки-Бузької. *Вісник інституту «Укрзахідпроектреставрація»*. Чис. 14: Володимир Вуйцик. *Вибрані праці. До 70-річчя від дня народження*. Львів: Ін-т «Укрзахідпроектреставрація», 2004. С. 190—193.
8. Александрович В. Два документи до початків біографії Івана Рутковича. *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Праці Секції мистецтвознавства*. Ред.: О. Купчинський, В. Овсійчук, А. Рудницький. Львів: НТШ, 1994. Т. ССХХVII. С. 372—378.
9. Зілінко Р. «Розп'яття з пристоячими» зі сценами «Страстей Господніх» із завершення Жовківського іконостаса (1697—1699) Івана Рутковича. *Літопис Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького*. Львів: Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького, 2012. № 9 (14). С. 80—89.
10. Овсійчук В. *Українське мистецтво другої половини XVI — першої половини XVII ст. Гуманістичні та визвольні ідеї*. Київ: Наукова думка, 1985. 181 с.
11. Konstantynowicz J.B. *Ikonostasy wieku XVII na zachodnio-ukraińskim terytorium etnograficznym w granicach dawnej Rzeczypospolitej Polskiej*. Т. I. Cz. 2. Sanok, 1929 г. (машинопис). Львівська національна наукова

- бібліотека України ім. В. Стефаника; Інститут дослідження бібліотечних мистецьких ресурсів. № 4664.
12. Свенціцька В. *Іван Руткович і становлення реалізму в українському малярстві XVII ст.* Київ: Наукова думка, 1966. 156 с.
 13. Александрович В. Жовківський осередок майстрів українського малярства та різьблення: початки традиції. *Жовква крізь століття: наук. зб.* Жовква, 2010. Вип. 1: Мат-ли наук. конф., присвяченої 15-й річниці утворення ДІАЗу в Жовкві, 22—24 квітня 2010 р. С. 375—385.
 14. Кубай М. *Мистецька спадщина Жовкви*. URL: <http://diaz-zhovkva.org.ua/upload/files> (від 05.06.2020). 36 с.
 15. Александрович В. Майстри «малих» осередків українського малярства історичного перемишльсько-львівського регіону першої половини XVII ст. *Соціум: альманах соціальної історії*. 2013. Вип. 10. С. 9—30.
 16. Жолтовський П. *Художнє життя на Україні в XVI—XVIII ст.* Київ: Наукова думка, 1983. 177 с.
 17. Зілінко Р. Іван Маляр — автор ікони Спаса 1629 року з Кам'янки-Бузької: до питання про творчу спадщину художника. *Збереження й дослідження історико-культурної спадщини в музейних зібраннях: історичні, мистецтвознавчі та музеологічні аспекти діяльності: доповіді та повідомлення Міжнар. наук. конф., Львів, 25—27 вересня 2013 р.; Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького*. Львів, 2013. С. 246—253.
- REFERENCES
- Sydor, O. (1998). Icons from Kamianka-Buzka in the collection of the National Museum in Lviv. *Galician Gate*, 8 (44), 8 [in Ukrainian].
- Aleksandrovych, V. (2005). Matvii Domaratskyi, painter from Lviv and Komarno. *Sights of Ukraine: history and culture*, 1, 40—65 [in Ukrainian].
- Kosiv, R. (2013). Icon «Passion of Christ» of 1673 from Kamianka-Buzka in Lviv region by Matvii Domaratskyi. *Sights of Ukraine: history and culture*, 8, 10—15 [in Ukrainian].
- Kosiv, R. (2013). Icons on canvas «The Incarnation» and «The Passion of Christ» of 1673 from Kamianka-Buzka in the Lviv region in the context of the work of Matei Domaratskyi. *Preservation and research of historical and cultural heritage in museum collections: historical, art history and museological aspects of activity: reports of International scientific conference, Lviv, September 25—27, 2013; National Museum in Lviv named after Andrey Sheptytskyi* (Pp. 286—295). Lviv [in Ukrainian].
- Kosiv, R. (2016). Icons on the canvas «Passion of Christ» from the 17th century in the collection of the National Museum in Lviv named after Andrei Sheptytskyi. *Art studies studios: fine and decorative and applied arts. Architecture*, 2 (54), 27—46 [in Ukrainian].
- (1743). General visit of the Lviv diocese in 1740 and 1743. *National Museum in Lviv named after Andrey Sheptytskyi: Department of Manuscripts and old printed books* (Ркл-17) [in Polish and Latin].
- Vuytsyk, V. (2004). Churches of Kamianka-Buzka. *Bulletin of the «Ukrzakhidproekrestavratsiya» institute*, 14, 190—193 [in Ukrainian].
- Aleksandrovych, V., Kupchynskyi, O., Ovsyichuk, V., & Rudnytskyi, A. (3 eds.). (1994). Two documents to the beginnings of the biography of Ivan Rutkovych. *Notes of the Shevchenko Scientific Society. Proceedings of the Art History Section* (Vol. CCXXVII, pp. 372—378). Lviv: National Academy of Sciences [in Ukrainian].
- Zilinko, R. (2012). «Crucifixion with attendants» with scenes from the «Passion of the Lord» from the completion of the Zhovkva iconostasis (1697—1699) by Ivan Rutkovych. *Annals of the National Museum in Lviv named after Andrey Sheptytskyi*, 9 (14), 80—89 [in Ukrainian].
- Ovsyichuk, V. (1985). *Ukrainian art of the second half of the 16th — the first half of the 17th century. Humanistic and liberation ideas*. Kyiv [in Ukrainian].
- Konstantynowicz, J.B. (1929). *Iconostases of the 17th century in the western-Ukrainian ethnographic territory within the borders of the former Republic of Poland* (Vol. I, cz. 2); Sanok (typescript). Lviv National Scientific Library of Ukraine named after V. Stefanyk; Research Institute of Library Art Resources [in Polish].
- Svientsytska, V. (1966). *Ivan Rutkovych and the formation of realism in Ukrainian painting of the 17th century*. Kyiv [in Ukrainian].
- Aleksandrovych, V. (2010). Zhovkva as a center of Ukrainian iconpainters and carvers: the beginnings of the tradition. *Zhovkva through the ages: the materials of the Scientific conference dedicated to the 15th anniversary of the formation of DIAZ in Zhovkva, April 22—24, 2010* (Issue 1, pp. 375—385). Zhovkva [in Ukrainian].
- Kubai, M. *Artistic heritage of Zhovkva*. Retrieved from: <http://diaz-zhovkva.org.ua/upload/files> (retrieved 5.06.2020) [in Ukrainian].
- Aleksandrovych, V. (2013). Masters of «small» centers of Ukrainian painting of the historical Peremyshl-Lviv region of the first half of the 17th century. *Society Almanac of Social History* (Issue 10, pp. 9—30). Kyiv [in Ukrainian].
- Zholtoovsky, P. (1983). *Artistic life in Ukraine in the 16th—18th centuries*. Kyiv [in Ukrainian].
- Zilinko, R. (2013). Ivan the Painter as the author of the Savior icon of 1629 from Kamianka-Buzka: to the question of the artist's creative heritage. *Preservation and research of historical and cultural heritage in museum collections: historical, art history and museological aspects of activity: reports of International scientific conference, Lviv, September 25—27, 2013* (Pp. 246—253); *National Museum in Lviv named after Andrey Sheptytskyi*. Lviv [in Ukrainian].